

Andrej Stankovič

KRVAVÝ ROMÁN, BEZKREVNÝ FILM

Jen velmi nerad se pouštím do kritiky filmové adaptace Váchalova *Krvavého románu*, která je ve své konečné podobě – jak se pokusím doložit – fatálním omylem.

Autorem scénáře i režisérem je režijní debutant, jinak renomovaný kameraman Jaroslav Brabec (pochopitelně snímal i svůj první samostatný film). Má nechuť psát o *Krvavém románu* pramení z toho, že na tomto nezdaru mám podíl (jako člen komise ministerstva kultury pro podporu kinematografických projektů jsem souhlasil s udělením grantu). Při četbě scénáře jsem byl, jako ostatní kolegové, zaujat originálním a scénaristicky pečlivě vypracovaným, ale – jak se ukázalo – bohužel ne dost nosným nápadem, totiž že by obrazové ztvárnění mohlo být jakousi jemně odstíněnou, subtilně parodickou přehlídkou stylových proměn hraného filmu v období jeho počátků. Proměny by přitom korespondovaly s jednotlivými epizodami Váchalovy epické travestie. Věc velmi obtížná již proto, že záminka parodie, braková literatura z fin de siècle, je už převážně zapomenuta, a parodický moment není tedy obecně pocíťován.

Psát mě nutí okolnost, že někteří kolegové z komise i další kritici se nad hotovou věcí tváří, jako by vše dopadlo v intencích jistě nejlepších úmyslů zúčastněných. A to přesto, že existuje tak neutrální potvrzení neúspěchu, jakým bylo nepřijetí filmu do soutěže na letošním festivalu v Cannes. Proč tomu tak je?

Mirka Spáčilová v MF Dnes to za ostatní, hovořící v náznacích, deklarovala jednoznačně: „*Krvavý román, film-hra a pocta zároveň, dílo mimo veškeré soudobé kategorie, se' prostě nemohlo nepovést; [...] ne vlastní vinou se ocitlo v pozici jakéhosi Mesiáše polistopadové české kinematografie, nositele spasitelského glejtu oficiálně dotorzujícího, že filmové umění v tržní sféře není mrtvé a že může zároveň i vkusně pobavit.*“

Nyní už nemusím vypočítávat slabiny filmu. Stačí shrnout výtky druhých; jejich *důsaznost* i početnost je dána větší či menší poctivostí těchto zainteresovaných na „spáse“, a tedy i mírou paušálnosti apriorního vychvalování, které se vydává za kritickou reflexi. A to od nejlojálnějších a nejmíň *vyvážených*, jako je zmíněná M. Spáčilová: „*Krvavý román obsahuje i slabiny charakteristické pro debut: proporční nevyváženost, absenci ráznější dramaturgie, herecké disproporce – [...] Ondřej Pavelka působí v hlavní roli jako trochu unavený statista.*“

Jan Foll v Lidových novinách připomíná „*pár jalovějších gagů a okamžiků, v nichž se možná dalo ještě rasantněji stříhat.*“

Jan Jaroš v Kině: „*Autorská fantazie Váchalova se odmítá čímkoli svazovat a Brabec ji navíc pentlí řadou rozkošných konkretizací.*“ Film je prý „*nesrovnatelně rafinovanější v navozování prostoty a nezáludnosti [...], než je tomu u románové předlohy. Je také vypravěčsky uměřenější; [...]. Jaroslav Brabec se obklopil prvotřídními hereckými osobnostmi, které vesměs přistoupily na krajní stylizaci, s níž dosud neměly zkušenosti.*“

Od nich se po názorové škále můžeme posunout na její druhý konec, k těm, kteří si, alespoň v tomto případě, tolik lhát do kapsy nepotřebují, i když bez povinné úlitby se také neobejdou.

Věra Míšková v Rudém právu: „*Brabec se vydal dějinami kinematografie [...], přidává zvuk, mluvené slovo, aby končil vlastně v dnešní podobě filmu. [...] Poučenější divák sice může sám sebe ‚vyzkoušet‘ ze znalostí historie filmového umění, ale obávám se, že tak učiní hlavně proto, že filmu [...] ubývá tempo a přibývá nuda, plynoucí asi nejvíc z předvídatelnosti, a tudíž vlastně i stereotypu. Závěrečné filosofující setroání u hlavní postavy, Mistra Paseky, [...] už je tak trochu jako z jiného filmu. Krvavý román je zajisté velmi odlišný od filmů, jaké jsme zvyklí vidat. Jenže odlišný neznamená automaticky objevný nebo skvělý.*“

Halina Pawlowská v Telegrafu: „*Posledních patnáct minut ve vyprávění, které nesleduje souvislosti v jasném tvaru, je pro ‚normálního‘ [...] diváka téměř k nepřežití. [...] Filmový Váchalův Krvavý román je podle mne dost těžkopádnou moralitou, která notabene moralizuje nad něčím, co se nikoho nedotýká.*“

Dlužno podotknout, že za každou z citovaných vět následuje v člancích nějaké „ale“, které každý takový soud, obsahující určitou míru pravdy, zlehčuje, ne-li anuluje.

Zvláštní pozornost zasluhuje rozsáhlý článek Jana Lukeše v Kinorevue č. 11/1993, výmluvně nazvaný „Pocta krvákům, Josefu Váchalovi a kinematografii“. Postoj v něm zaujatý, svědčící o naprostém nepochopení Váchala, je totiž reprezentativní. Aforisticky řečeno, jestliže si Lukeš, stejně jako ostatní, pochvaluje, že Brabcova adaptace Váchala je hrou i poctou Váchalovi zároveň, pak je nutno připomenout, že Váchalovi šlo vždycky o hru bez pocty. Snad právě tou pietou k předloze, navíc polovičatou, se ze hry zcela ztratila radost, což bylo dobře patrné při slavnostní premiéře, kdy kvalifikované, ba takřka jen z profesionálů složené publikum živě a smíchem reagovalo jen na Váchalovy sentence v titulcích. Když pieta k předloze, tak hnaná ad absurdum. Ta je váchalovštější! Předvedla ji Horáčkova mateřská filmová společnost Fragonard, když se pokoušela v osmdesátých letech natáčet *Krvavý román* větu po větě. Kdo tuto mnohahodinovou ságu měl příležitost spatřit, může potvrdit, že je méně únavná než normální dlouhometrážní (99 minut) Brabcův snímek. S „uměřeností“ se u Váchala daleko nedoje. Dá se říct, že ani na sám počátek jeho pochopení. Lze pominout, že je vynecháno celé obrovské množství dobových

kulturních a politických narážek a detailů; zmiňme se jen o okultismu, jehož zesměšnění je jedním z leitmotivů literární předlohy.

Nelze se pak divit, že při takovém minimalizujícím pojetí, které preferuje opakované uplatnění jednoho rámcového vlastního „filmového“ nápadu, vychází nakonec ze všeho artistní, ilustrativní nuda, tedy přesně to, co je terčem Váchalova smíchu.

K tomu se nabízí úvaha známého italského filmového režiséra Marca Ferreriho, publikovaná v Cahiers du cinéma: „...bratři Coenové. Jásá se nad jejich režii. Ale nad jakou režii? Dobrá režie dokáže v jednom záběru skrýt alespoň pět dalších. U Coenů je záběr záběrem. Lze je číst jen jedním způsobem. Tapeta v pokoji Bartona Finka se odlepuje, to je dobrý nápad. Ale když ho používají pořád, ten nápad ztrácí na síle. Coenové mají málo nápadů a maximálně je využívají. To je přesný opak toho, co dělám ve svých filmech já: mám spoustu nápadů, ale využívám je co nejskromněji. To je režie...“

Recenzentům unikla také druhá hlavní příčina nezdaru při převedení nadějného scénáře na plátno: česká televizní herecká šarže. Že herci v groteskách, i v jejich jakkoli stylizované imitaci, musí být sami sebou, a ne materií, která splývá v nerozlišitelný stavovský maglajz, měl vědět i režisér. Bohužel, asi tu sehrála roli jeho předchozí profesionální zkušenost, která způsobila, že mu to ani nepřišlo, stejně jako slovutné filmové kritické obci. Kdo chce vědět, o čem je přesně řeč, nechť si porovná autentickou hromadnou klukovskou rvačku v Kotkově *Záhadě hlavolamu*, jíž je vytýkána „neživotnost“, s tím, co naše televizní komediantská společnost předvádí při režii na pirátské plachetnici. Že se při své simulaci herectví asi dobře bavili, je jiná věc, která, podle staré filmové pověry, bývá špatnou předzvěstí.

Úplně se Jan Lukeš minul s Váchalem také v tom, že ve svém článku nejistě přistupuje na serióznost Váchalovy literárněhistorické studie o krvácích v úvodu *Krvavého románu*, která je jednoznačně v první řadě persifláží. Uniklo mu, že sám autor se k tomu v závěru knihy přiznává slovy: „Pozdě litoval Paseka, že tolik papíru vyplýval na tu pitomou předmluvu, dějiny a soupis krvavých románů na začátku této knihy. Ač to učinil v úmyslu zřejmě podvodném, za účelem mystifikovati veřejnost, zda by se nějaký hejl na vějičku ‚literární a kulturní studie‘ chytil, zkoumati chtěje.“

A ještě citát z Lukeše: „Krvavý román je současně skvělou literární parodií i naivisticky krvavým mementem uprostřed nenaivisticky krvavé civilizace konce dvacátého století. Uříznuté prsty knížecí souložnice hned v začátku *Brabcova* filmu jsou naddimenzovanou nadsázkou, pár set kilometrů od nás, na území bývalé Jugoslávie...“ Bezděčný černý humor této bizarní recidivy dialekticko-materialistické teorie odrazu v aktuální interpretaci by asi Váchala z ohlasů na zfilmování jeho knihy potěšil nejvíce.

O filmu samém pak lze shrnout, že nepochází z oné kuchyně, v níž „*samotný Dábel* proslulé Váchalovy edice tisknul“.

STANKOVIČ Andrej: **Krvavý román, bezkrevný film** (Poznámky ke kritickým ohlasům zfilmovaného Váchala)

Respekt 4, 1993, č. 21, 31. 5., s. 22. [Recenze filmu Jaroslava Brabce Krvavý román (1993) a kritika jeho ohlasů. Vedle podpisu A. S. uvedeno „filmový kritik, člen komise ministerstva kultury pro udělování grantů v české kinematografii. Stálý spolupracovník Respektu“.]